

شهاب شهسواری

خبرنگار گروه دیپلماسی

یک دهه پس از فتوای آیت‌الله سیستانی برای بسیج مردم عراق با هدف مبارزه با داعش، نهادی که بر اساس این فتوا تشکیل شد همچنان یکی از مسائل تنش‌آفرین سیاسی در عراق محسوب می‌شود. حشدالشعبی که به‌عنوان مجموعه‌ای از گروه‌های شبه‌نظامی مردمی در واکنش به فتوای آیت‌الله سیستانی در سال ۲۰۱۴ برای مبارزه با داعش تأسیس شد، از سال ۲۰۱۶ با لایحه دولت وقت عراق رسماً به عنوان یکی از نیروهای رسمی مسلح عراق درآمد. با این حال حشدالشعبی همچنان موضوعی اختلاف‌برانگیز و حساسیت‌زا در عراق محسوب می‌شود. دولت‌های غربی، به‌ویژه آمریکا، حشدالشعبی را ابزار اعمال نفوذ ایران در عراق می‌دانند. بر اساس بیانیه رسمی وزارت خارجه آمریکا مارکو روبیو، وزیر خارجه آمریکا در گفت‌وگوی تلفنی با محمد شیاع‌السودانی، نخست‌وزیر عراق تصریح کرده‌است که تصویب قانون حشدالشعبی باعث «نهادینه شدن نفوذ ایران و گروه‌های تروریستی مسلحی می‌شود که حاکمیت ملی عراق را زیر سوال می‌برند.» در برابر تهران نیز در مورد تلاش برای خلع سلاح حشدالشعبی موضع روشنی گرفته‌است. علی‌اکبر ولایتی، مشاور رهبر ایران در تماسی تلفنی با نوری مالکی، نخست‌وزیر پیشین عراق و رهبر جریان دولت قانون گفت: «امروز شاهدیم که قصد دارند حزب‌الله لبنان را خلع سلاح کنند و بدون تردید در گام بعدی، نوبت عراق و حشدالشعبی و سایر گروه‌ها خواهد بود. ما به‌هیچ‌وجه اجازه نخواهیم داد چنین نقشه‌هایی اجرا شود و با همراهی جبهه مقاومت در برابر آن خواهیم ایستاد.»

در عین حال برخی گروه‌ها و احزاب عراقی نیز ضمن انتقاد از نفوذ ایران در حشدالشعبی، گروه‌های عضو بسیج مردمی را به فساد و سوءاستفاده از قدرت متهم می‌کنند. با این حال در طول ۱۰ سال گذشته، حشدالشعبی توانسته‌است خود را به عنوان بخشی از نیروهای مسلح عراق تثبیت کند. در تمام این مدت، گروه‌های شیعه عراقی حامی حشدالشعبی، بخش اعظم قدرت را در پارلمان در اختیار داشتند و نخست‌وزیر را معرفی کرده‌اند. با این حال انتخابات آبان‌ماه امسال می‌تواند تأثیر زیادی بر سرنوشت حشدالشعبی بر جا بگذارد. اگر اطار تنسیقی (چارچوب هماهنگی احزاب شیعه) نتواند در این دوره از انتخابات بزرگ‌ترین فراکسیون پارلمان را تشکیل دهد و نخست‌وزیر بعدی را تعیین کند، ممکن است قدرت در اختیار گروه‌های منتقد حشدالشعبی قرار بگیرد.

متفاوت است و خط مشی حشدالشعبی از ایران است. در واقع هدف نهایی این است که دست‌های ایران از عراق قطع شود. آمریکایی‌ها معتقدند که تهران به شدت روی حشدالشعبی به عنوان یک نیروی قدرتمند، اثرگذار است و برای کوتاه کردن دست ایران از فرایندهای سیاسی در عراق باید حشدالشعبی را منحل کرد. البته واقعیت این است که برای قانونی شدن حشدالشعبی، نیازی به تصویب قانون جدید نیست، چراکه حشدالشعبی از سال ۲۰۱۶ به صورت قانونی به عنوان بخشی از نیروهای مسلح عراق درآمده‌است و طرحی که اخیراً در پارلمان مطرح شد با هدف ایجاد مزایا و مستمری بازنشستگی ویژه برای نیروهای حشدالشعبی به عنوان یک نیروی مستقل بود.

۴در دو دوره گذشته، ائتلاف گروه‌های شیعه عراقی موسوم به اطار تنسیقی به هر طریق توانسته‌بود که نخست‌وزیر را تعیین بکند. فکر می‌کنید آیا همچنان همان اتحاد گذشته میان گروه‌های اطار تنسیقی وجود دارد و آیا می‌توانند در این دوره هم موفق به تشکیل بزرگ‌ترین فراکسیون پارلمان عراق شوند؟

گروه‌های عضو اطار تنسیقی در این دوره از انتخابات تصمیم گرفته‌اند که هر یک از این گروه‌ها به صورت مستقل در انتخابات مشارکت کنند. به هر حال گروه‌های متعددی عضو این ائتلاف هستند از جمله ائتلاف دولت قانون به رهبری نوری مالکی، ائتلاف فتح به رهبری هادی عامری، ائتلاف الحکمه به رهبری عمار حکیم و ائتلاف نصر به رهبری حیدر عبادی از جمله اعضای اطار تنسیقی هستند که قرار است هر یک به صورت مستقل در انتخابات مشارکت کنند و حتی ممکن است با یکدیگر هم در برخی از حوزه‌های انتخابیه رقابت کنند. بر اساس قراری که این گروه‌ها با هم گذاشته‌اند مقرر شده‌است که بعد از انتخابات مجموع نمایندگان انتخاب شده از هر یک از این گروه‌ها بار دیگر وارد ائتلاف با یکدیگر شوند. یعنی در انتخابات اطار تنسیقی یک فهرست انتخاباتی نخواهد داد و هر یک از گروه‌ها مستقل شرکت خواهند کرد، ولی بعد از انتخابات همه نمایندگان

برخی از چهره‌های بانفوذ اطار تنسیقی اصرار داشتند که قانون حشدالشعبی به سرعت در پارلمان فعلی تصویب شود، اما نهایتاً پس از فشارهای آمریکا و همچنین اصلاحاتی که برای این قانون در نظر گرفته‌شده بود، تصمیم سیاسی بر این شد که این لایحه فعلاً تا پس از برگزاری انتخابات مسکوت بماند

▼ قانون حشدالشعبی

یکی از مهم‌ترین مسائل مورد اختلاف در ماه‌های اخیر، لایحه حشدالشعبی بود که برای سازماندهی بیشتر حشدالشعبی به پارلمان فرستاده شد. این لایحه در ماه مارس به پارلمان آمد و هدف از تدوین آن سامان دادن به حقوق و دستمزد، بودجه، بازنشستگی و سلسله‌مراتب حشدالشعبی بود. در واقع در حال حاضر، پرداخت دستمزدهای حشدالشعبی از مقررات عادی نیروهای مسلح عراق پیروی نمی‌کند. سالانه هر یک از گروه‌های عضو حشدالشعبی، فهرست اعضای خود را به وزارت دارایی عراق می‌دهد و بر اساس آن دستمزد اعضا را دریافت می‌کند. یک فهرست ثابت از نیروهای استخدام شده در حشدالشعبی وجود ندارد که در اختیار دولت عراق قرار داشته‌باشد. به نوشته الجزیره، سال ۲۰۲۴ حشدالشعبی ۳ میلیارد و ۴۰۰ میلیون دلار بودجه دریافت کرد. این بودجه معادل کل بودجه دولت لبنان بودجه دفاعی عراق محسوب می‌شود. وزارت دفاع عراق در سال ۲۰۲۴ حدود ۲۱ میلیارد دلار بودجه دریافت کرد. اما به نوشته الجزیره عدد ۳ میلیارد و ۴۰۰ میلیون دلاری عدد بزرگی است که به نهادی تعلق می‌گیرد که حتی تعداد اعضای آن نیز برای دولت مشخص نیست. برآورد می‌شود که تعداد نیروهای حشدالشعبی حدود ۲۲۸ هزار نفر باشد.

▼ نگرانی از تثبیت حشدالشعبی

هر چند هدف از ارائه لایحه حشدالشعبی، سازماندهی به این سازمان و تشکیل یک نهاد مستقل تحت نظر نخست‌وزیر به عنوان فرمانده کل قوا بود، اما این قانون با جنجال‌های زیادی در عراق مواجه شد. از نظر منتقدان حشدالشعبی، به‌ویژه دولت‌های غربی، تصویب این قانون به معنای تثبیت هر چه بیشتر حشدالشعبی در چارچوب حکومت عراق است. آنها امیدوار هستند که با استمرار وضعیت مبهم فعلی سازمان حشدالشعبی، در آینده با روی کار آمدن نخست‌وزیری که همراهی بیشتری با غرب داشته‌باشد و منتقد نفوذ ایران باشد، بتوانند حشدالشعبی را منحل کنند. در عین حال آمریکا و اسرائیل حشدالشعبی را «گروه نیابتی» ایران تلقی می‌کنند و به نوشته الجزیره معتقدند که با تصویب قانون جدید دسترسی گروه‌های حشدالشعبی به اطلاعات محرمانه نیروهای مسلح عراق بیشتر می‌شود؛ اطلاعاتی که به سادگی می‌تواند در اختیار ایران قرار گیرد. منتقدان داخلی حشدالشعبی نیز با تصویب این قانون به شدت مخالفت کردند. مقتدی صدر، رهبر با نفوذ سیاسی که از جمله مخالفان جدی حشدالشعبی است، تأکید کرد که تنها در صورت انحلال کامل این سازمان

منتخب آنها زیر لوای اطار تنسیقی با یکدیگر ائتلاف می‌کنند. محمد شیاع‌السودانی، نخست‌وزیر عراق هم که حزب الفرانین را تأسیس کرده‌است و البته ائتلافی هم با نیروهای اهل سنت ایجاد کرده‌است، به صورت مستقل از اطار تنسیقی در انتخابات مشارکت خواهد کرد.

۴مقتدی صدر در دوره قبلی توانسته‌بود بیشترین تعداد نمایندگان را به پارلمان عراق بفرستد، اما در این دوره از سیاست کنار کشیده‌است. فکر می‌کنید هواداران مقتدی صدر در این دوره به چه کسانی رای بدهند؟

مقتدی صدر که خودش از سیاست کنار کشیده‌است، اما از هوادارانش خواسته‌است که در انتخابات ثبت‌نام کنند و در انتخابات مشارکت کنند. با این حال این جناح صحبت زیادی از برنامه‌های انتخاباتی برای این دوره نمی‌کند. تصور من بر این است که هواداران مقتدی صدر به گروه‌های عضو اطار تنسیقی رای ندهند، با این حال از ائتلاف تحت رهبری محمد شیاع‌السودانی، نخست‌وزیر حمایت کنند. اما هنوز آقای صدر حمایت رسمی از ائتلاف سودانی یا هر فهرست انتخاباتی دیگر نکرده‌است.

۴به هر حال محمد شیاع‌السودانی، نامزد اطار تنسیقی برای مقام نخست‌وزیری پس از انتخابات پیشین بود. فکر می‌کنید هنوز روابط میان اطار تنسیقی و سودانی مثبت است و آیا ممکن است در این دوره هم سودانی به عنوان نامزد اطار تنسیقی برای نخست‌وزیر معرفی شود؟

به هر حال محمد شیاع‌السودانی خودش عضو اطار تنسیقی است و با این ائتلاف همکاری می‌کند. اما در مجموع تصور من این است که گروه‌های عضو اطار تنسیقی چندان راغب نیستند که سودانی مجدداً به مقام نخست‌وزیری انتخاب شود. اما سودانی هم در این مدت پایگاه رای خوبی برای خودش ایجاد کرده‌است و توانسته‌است متحدان قدرتمندی به دست بیاورد، از جمله از میان کردها روابط او با بارزانی بسیار خوب و نزدیک است و در میان اهل سنت هم رابطه قوی با آقای حلبوسی ایجاد کرده‌است. اما از حالا نمی‌توان سرنوشت

به سیاست باز خواهد گشت. مقتدی صدر و هوادارانش در انتخابات پیشین توانسته‌بودند به عنوان بزرگ‌ترین فراکسیون تک‌حزبی وارد پارلمان شوند، اما بعد از آنکه در مقابل مقاومت دیگر احزاب شیعه حامی حشدالشعبی نتوانستند نخست‌وزیر مطلوب خود را معرفی کنند، به صورت دسته‌جمعی از پارلمان استعفا دادند.

▼ انتخابات و آینده حشدالشعبی

پنج گروه اصلی شیعیان عراق در قالب اطار تنسیقی (چارچوب هماهنگی احزاب شیعی) از حشدالشعبی حمایت می‌کنند. این گروه‌ها که تعدادی از آنها مستقیماً با گروه‌های عضو حشدالشعبی در ارتباط هستند، در انتخابات پیشین توانستند در همکاری نزدیک با یکدیگر محمد شیاع‌السودانی را به عنوان نخست‌وزیر انتخاب کنند. سودانی در طول مدتی که به عنوان نخست‌وزیر خدمت کرده‌است به‌رغم فشار شدید آمریکا اقدامی علیه حشدالشعبی انجام نداد.

با این حال اطار تنسیقی، نگرانی‌های زیادی در مورد نتایج انتخابات پیش رو دارد. گروه‌های عضو اطار تنسیقی در انتخابات پیش رو باید در رقابت سختی وارد شوند و در دور پیشین انتخابات هم تنها زمانی توانستند دست به انتخاب نخست‌وزیر بزنند که ۷۲ نماینده جریان صدر یکجا استعفا دادند. بر اساس گزارش‌ها برخی از چهره‌های بانفوذ اطار تنسیقی اصرار داشتند که قانون حشدالشعبی به سرعت در پارلمان فعلی تصویب شود، اما نهایتاً پس از فشارهای آمریکا و همچنین اصلاحاتی که برای این قانون در نظر گرفته‌شده‌بود، تصمیم سیاسی بر این شد که این لایحه فعلاً تا پس از برگزاری انتخابات مسکوت بماند.

اما انتخابات آبان‌ماه سال جاری می‌تواند تأثیر اساسی بر ترکیب سیاسی عراق بر جا بگذارد. برای آمریکا تضعیف و انحلال حشدالشعبی، در چارچوب اهداف بزرگ‌تر منطقه‌ای برای تضعیف ایران و محور مقاومت تلقی می‌شود. آمریکا حشدالشعبی را عملاً بخشی از نفوذ نظامی ایران در خاک عراق می‌داند که باعث شده‌است کنترل ایران بر تصمیم‌گیری‌ها و سیاست‌گذاری‌های عراقی افزایش پیدا کند. در عین حال تضعیف حشدالشعبی می‌تواند دستاوردهای اسرائیل در تضعیف محور مقاومت پس از ۷ اکتبر ۲۰۲۳ را تکمیل کند و بعد از لبنان و سوریه، عراق را نیز به فهرست کشورهای که مقاومت در آنها تضعیف یا نابود شده‌است، اضافه کند. با این حال مقام‌های عراقی تصریح می‌کنند که انحلال حشدالشعبی امری ممکن نیست و در صورت اقدام هر دولتی به انحلال این نهاد نیروهای مسلح عراق، تنش‌های شدید و حتی جنگ داخلی در عراق محتمل خواهد شد.

سودانی را پیش‌بینی کرد. باید نتایج انتخابات و وزن همه احزاب و گروه‌ها در پارلمان بعدی عراق مشخص شود.
۴همانطور که اشاره کردید در این مدت خیلی گمانه‌زنی شده‌بود که آستانه انتخابات شورش‌ها و درگیری‌هایی در عراق رخ خواهد داد. پیش‌بینی شما از وضعیت عراق در دو سه ماهی که تا انتخابات مانده چیست؟

صحبت‌های زیادی در سطح افکار عمومی در عراق مطرح می‌شود. زمانی که اعلام شد که آمریکایی‌ها از پایگاه عین‌الاسد خارج شده‌اند و بخشی از آنها به پایگاه حریر در شمال عراق در نزدیکی اربیل منتقل شده‌اند و بخشی دیگر به یک کشور دوم (گفته می‌شود سوریه یا ترکیه) نقل مکان کرده‌اند، گمانه‌زنی‌های زیادی در مورد دلایل این تصمیم صورت گرفت. برخی می‌گفتند که تخلیه این پایگاه توسط آمریکایی‌ها به معنای نگرانی از تنش‌های احتمالی در عراق است که ممکن است به منافع و پرسنل آمریکا آسیب بزند، بر خسی دیگر معتقد بودند که دلیل این تصمیم پیش‌بینی حمله مجدد اسرائیل به ایران بود. به هر حال بازار شایعات همانگونه که گفتم داغ است و البته اهل سنت و کردها هم با هدف ناامید کردن شیعیان از مشارکت در انتخابات به این شایعات دامن می‌زنند تا نهایتاً بتوانند مقام نخست‌وزیری را در این دوره از انتخابات از شیعیان بگیرند.

نظر شخصی من این است که مسئله احتمال تنش‌های داخلی در عراق در سطح شایعه است و بعید است که اتفاق مهمی رخ دهد. البته این احتمال وجود دارد که مانند سال ۲۰۱۹ تا ۲۰۲۱ بار دیگر آمریکایی‌ها مستقیماً دخالت کنند و تنش را در سطح عراق افزایش دهند. به هر حال آمریکایی‌ها در عراق مسلط هستند و می‌توانند مانند قضیه خیزش تشرین، بار دیگر افکار عمومی را تحریک کنند و باعث تنش‌های اجتماعی شوند. البته شرایط نسبت به سال‌های ۲۰۱۹ و ۲۰۲۱ متفاوت است. دولت عراق نسبت به آن زمان قوی‌تر شده‌است و پایگاه اجتماعی قوی‌تری دارد و امنیت را بهتر می‌تواند تأمین کند. با این حال هنوز دور از ذهن نیست که آمریکایی‌ها با هدف افزایش فشار بر ایران و تضعیف متحدان ایران در عراق، بار دیگر اقداماتی را مشابه خیزش تشرین دامن بزنند. اما با توجه به شرایط، این گزینه را هم چندان محتمل نمی‌دانم، چراکه فکر نمی‌کنم دونالد ترامپ، رئیس‌جمهور آمریکا که به شدت خواستار رسیدن به جایزه صلح نوبل است، دنبال یک درگیری تازه در عراق برود.

دیپلمات‌ها

نحوه همکاری‌ها با آژانس در حال بررسی است

اسماعیل بقایی، سخنگوی وزارت خارجه در خصوص روابط ایران و آژانس بین‌المللی انرژی اتمی گفت: «رابطه جمهوری اسلامی ایران با آژانس بین‌المللی انرژی اتمی همچنان برقرار است. ما کماکان عضو معاهده عدم اشاعه هسته‌ای (NPT) هستیم و خود را متعهد به اجرای موافقتنامه جامع پادمان می‌دانیم. هفته گذشته، دیداری در سطح مدیران کل در وین برگزار شد؛ مدیرکل آژانس، مدیرکل صلح و امنیت بین‌المللی و معاون مدیرکل آژانس با مقامات جمهوری اسلامی ایران دیدار کردند. این دیدار در ادامه گفت‌وگویی بود که دو هفته قبل در تهران انجام شده بود و طی آن، جمهوری اسلامی ایران و آژانس در خصوص تدوین چارچوب نحوه تعامل و همکاری مشغول رایزنی هستند.» وی با تأکید بر اینکه موضوع را نباید دست‌کم گرفت، گفت: «حمله غیرقانونی اخیر به تأسیسات هسته‌ای صلح‌آمیز ایران بی‌سابقه بوده و ما تأکید داریم که آمریکا مسئول این اقدام است. همچنین، آژانس بین‌المللی انرژی اتمی به دلیل قصورهایی که در این زمینه داشته، در این رخداد بی‌سابقه نقش داشته است. پیش از این سابقه نداشت که آژانس درگیر بازرسی از اماکن و تأسیسات هسته‌ای شود که مورد حمله غیرقانونی دیگر کشورها قرار گرفته باشد. بنابراین، طبیعی است که در این برهه زمانی، ما نیازمند تدوین برنامه‌ای جدید و تعیین نحوه کار تازه‌ای با آژانس باشیم و همکاران ما مشغول پیگیری و تنظیم این برنامه هستند.» بقایی در پاسخ به سوالی در خصوص سفر مشاور امنیت ملی سوئیس به ایران نیز گفت: «این سفر، در چارچوب تماس‌های متعارف دیپلماتیک بین ایران و سوئیس انجام شد. سوئیس هم‌زمان حافظ منافع آمریکا در ایران است، بنابراین طبیعی است که در هر تماس و رایزنی بین مقامات جمهوری اسلامی ایران و سوئیس، موضوعات مرتبط با روابط ایران و آمریکا نیز مطرح شود. با این حال، ادعای رد و بدل شدن پیامی صحت ندارد.»

رایزنی‌های دفاعی در مسکو

وزارت دفاع روسیه از دیدار معاون وزیر دفاع این کشور با سفیر ایران در مسکو و گفت‌وگوی آن‌ها درباره همکاری نظامی دوجانبه و مسائل مهم امنیتی بین‌المللی و منطقه‌ای خبر داد. وزارت دفاع روسیه روز سه‌شنبه در بیانیه‌ای اعلام کرد که الکساندر فومین، معاون وزیر دفاع روسیه با کاظم جلالی، سفیر ایران در مسکو دیدار کرد و طرفین درباره مسائل موجود در همکاری‌های نظامی، امنیت بین‌المللی و منطقه‌ای، از جمله وضعیت قفقاز جنوبی گفت‌وگو کردند. در این بیانیه مطرح شد: طرفین درباره برخی مسائل موجود در همکاری نظامی دوجانبه و چشم‌انداز اجرایی شدن آن‌ها گفت‌وگو کردند. آن‌ها همچنین درباره مسائل مهم امنیت بین‌المللی و منطقه‌ای، از جمله وضعیت منطقه قفقاز جنوبی گفت‌وگو کردند. معاون وزیر دفاع روسیه از جلالی برای کمک‌های بسیار او به توسعه روابط روسیه-ایران قدردانی کرد. طبق این بیانیه، سفیر ایران نیز در ادامه به یویایی و تنوع بالا در همکاری روسیه و ایران در حوزه نظامی اشاره کرده و متعهد به توسعه بیشتر آن شد. وزارت دفاع روسیه اعلام کرد که این دیدار در فضایی دوستانه و همراه با اعتماد انجام شد و تعهد متقابل برای توسعه بیشتر همکاری‌های راهبردی بین مسکو و تهران مورد تأیید قرار گرفت.